

BÖLÜM 6

ERKEN ÇOCUKLUKTA ÖZEL GEREKSİNİMİ OLAN ÇOCUKLAR İÇİN ÖN YARGI KARŞITI EĞİTİMİN ÖNEMİ¹

Yüksel Büşra YÜKSEL AYKANAT²

Arzu ARIKAN³

Sezgin VURAN⁴

GİRİŞ

Erken çocukluk dönemi, çocukların gelişimini destekleyen; onların yaşam boyu öğrenme, sağlık ve ailelerin refahı üzerinde uzun vadeli etkileri olan kritik bir dönemdir (Center on the Developing Child, 2010; Friesen, Mitsch & Du, 2022). Bu dönemde sunulan öğrenme ortamları, yalnızca akademik öğrenmeyi değil; benlik farkındalığını, farklılıklara değer vermeyi, adil olmayan durumları tanımayı ve haksızlıklara karşı ses çıkarmayı da teşvik etmektedir (Derman-Sparks & Edwards, 2019; Friesen, Mitsch & Du, 2022). Ancak bu ortamların sunduğu imkanlara rağmen bazı durumlarda tüm çocuklara eşit fırsatlar sağlanamamaktadır. Öğrenme ortamlarına erişimde çıkan engeller, özellikle toplumda dezavantajlı olarak konumlandırılan çocukları daha fazla etkileyebilmekte; bu durum ön yargılar ve ayrımcılığa zemin hazırlayabilmektedir (Love & Beneke, 2021).

Dezavantajlı olarak nitelendirilen gruplardan biri özel gereksinimi olan çocuklardır. Pek çok durumda özel gereksinimi olan çocuklar, eğitim öğretim süreçlerinin tamamında ya da bir bölümünde akranlarından ayrı ortamlara yönlendirilmektedirler (Friesen, Mitsch & Du, 2022). Bu ayrıştırma, yalnızca öğrenme fırsatlarını sınırlamakla kalmamakta; aynı zamanda sosyal etkileşimleri, aidiyet

¹ Bu kitap bölümü ilk yazarın “Okul öncesi öğretmenleri için özel gereksinimi olan çocuklara yönelik farkındalık geliştirmede ön yargı karşıtı hizmet içi eğitimin değerlendirilmesi” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

² Dr. Arş Gör., Erciyes Üniversitesi, ybusrayuksel@erciyes.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-5685-242X

³ Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, arzuarikan@anadolu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-4602-8901

⁴ Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, svuran@anadolu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-7658-1102

DOI:

KAYNAKLAR

- Adomat, D. S. (2014). Exploring issues of disability in children's literature discussions. *Disability Studies Quarterly*, 34(3). <https://doi.org/10.18061/dsq.v34i3.3865>
- Alici, Ş., & Keleş, M. (2023). Early childhood educators' views, sentiments, attitudes, concerns and practices related to students with special needs. *Journal of Human and Social Sciences*, 6(2), 632–682. <https://doi.org/10.53048/johass.1362554>
- Arıkan, A. (Ed.). (2022). *Fark edilmeyen çocuklar*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Arıkan, A., Tomris, G., Yılmaz Bursa, G., & Tuna, D. M. (2021). Özel gereksinimli bireylere yönelik farkındalık geliştirmede okul öncesi çocuk kitaplarımız nitelikli mi? *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(1), 19–44. <https://doi.org/10.16916/aded.797738>
- Asamen, J. K., Ellis, M. L., & Berry, G. L. (Eds.). (2008). *The Sage handbook of child development, multiculturalism, and media*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Asher, S. R., & Paquette, J. A. (2003). Loneliness and peer relations in childhood. *Current Directions in Psychological Science*, 12(3), 75–78. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.01233>
- Baglieri, S., & Lalvani, P. (2020). *Undoing ableism: Teaching about disability in K-12 classrooms*. Routledge.
- Bakkaloğlu, H., Yılmaz, B., Altun-Könez, N., & Yalçın, G. (2018). Türkiye'de okul öncesi kaynaştırma konusunda yapılan araştırmalar bize neler söylüyor? *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 119–150. <https://doi.org/10.17679/inuefd.302031>
- Balikci, S., Gulboy, E., & Rakap, S. (2025). Early childhood administrators' attitudes towards inclusive education: A systematic review. *Education Sciences*, 15(6), 734. <https://doi.org/10.3390/educsci15060734>
- Banko Bal, Ç., & Akman, B. (2025). The impacts of culture and diversity considering anti-bias education: Preschool teachers' views and needs. *International Journal of Early Years Education*, 33(3), 610–628. <https://doi.org/10.1080/09669760.2024.2414995>
- Barta, J., & Winn, T. (1996). Involving parents in creating anti-bias classrooms. *Children Today*, 24(1), 28–30.
- Breese, A., Nickerson, A., Lemke, M., Mohr, R., Heidelberg, K., Fredrick, S., ... & Allen, K. (2023). Examining implicit biases of pre-service educators within a professional development context. *Contemporary School Psychology*. <https://doi.org/10.1007/s40688-023-00456-6>
- Center on the Developing Child. (2010). *The foundations of lifelong health are built in early childhood*. Retrieved from <http://www.developingchild.harvard.edu>
- Chiappe, J. C., Dellinger, A. M., Coddington, C., & Selmi, A. (2022). Family group conferencing in inclusive preschool classrooms during distance learning. *Issues in Teacher Education*, 31(2), 50–71.
- Chwastek, S., Leyendecker, B., Heithausen, A., Ballero Reque, C., & Busch, J. (2021). Pre-school teachers' stereotypes and self-efficacy are linked to perceptions of behavior problems in newly arrived refugee children. *Frontiers in Psychiatry*, 11, 574412. <https://doi.org/10.3389/fpsy-2020.574412>
- Curwood, J. S. (2013). Redefining normal: A critical analysis of (dis)ability in young adult literature. *Children's Literature in Education*, 44(1), 15–28. <https://doi.org/10.1007/s10583-012-9177-0>
- Derman-Sparks, L. (1989). *Anti-bias curriculum: Tools for empowering young children*. Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.
- Derman-Sparks, L. (2016). *Guide for selecting anti-bias children's books* [PDF]. Washington, DC: Teaching for Change Bookstore. Retrieved from https://antibiasleadersece.com/wp-content/uploads/2018/05/Guide-for-Selecting-Anti-Bias-Childrens-Books_-_Teaching-for-Change-Bookstore.pdf
- Derman-Sparks, L., & Edwards, J. O. (2010). *Anti-bias education for young children and ourselves*. Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.
- Derman-Sparks, L., & Edwards, J. O. (2019). Understanding anti-bias education. *YC Young Children*, 74(5), 6–13. Retrieved from <https://www.naeyc.org/resources/pubs/yc/nov2019/unders>

tanding-anti-bias

- Derman-Sparks, L., & Edwards, J. O. (2021). Teaching about identity, racism, and fairness: Engaging young children in anti-bias education. *American Educator*, 44(4), 35–40. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1281980.pdf>
- Derman-Sparks, L., & Hohensee, J. B. (1992). Implementing an anti-bias curriculum in early childhood classrooms. *ERIC/EECE Digest*. Retrieved from <https://www.ericdigests.org/1992-1/early.htm>
- Derman-Sparks, L., LeeKeenan, D., & Nimmo, J. (2015). *Leading anti-bias early childhood programs: A guide for change*. New York, NY: Teachers College Press.
- Duman, G. (2013). Ayrımcılık karşıtı okul öncesi eğitim programı. İçinde Z. F. Temel (Ed.), *EÇE yaklaşımlar ve programlar* (2. baskı, ss. 479–500). Vize Yayıncılık.
- Dunn, D. S. (2015). *The social psychology of disability*. Oxford University Press.
- Durmuş, K., & Övür, A. (2021). Medya etkileri bağlamında okul öncesi dönem çocuklarının yeni medya kullanımının analizi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 5(2), 136–155.
- Ellis, K., & Kent, M. (2011). *Disability and new media*. Routledge.
- Erdoğan, F., & Baş, S. (2018). Özel gereksinimi olan birey farkındalığının 4-6 yaş çocuklarına kazandırılması. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 13(1). <https://doi.org/10.21612/yader.2018.007>
- Erdoğan, S., Haktanır, G., Kuru, N., Parpucu, N., & Tüylü, D. (2021). The effect of the e-mentoring-based education program on professional development of preschool teachers. *Education and Information Technologies*, 27(1), 1023–1053. <https://doi.org/10.1007/s10639-021-10623-y>
- Fenton, A., Walsh, K., Wong, S., & Cumming, T. (2014). Using strengths-based approaches in early years practice and research. *International Journal of Early Childhood*, 47(1), 27–52. <https://doi.org/10.1007/s13158-014-0115-8>
- Florian, L. (2012). Preparing teachers to work in inclusive classrooms: Key lessons for the professional development of teacher educators from Scotland's inclusive practice project. *Journal of Teacher Education*, 63(4), 275–285. <https://doi.org/10.1177/0022487112447112>
- Friesen, A., Kucskar Mitsch, M., & Du, K. (2022). Advancing equity and inclusion in early childhood education: Introduction to a special issue. *Issues in Teacher Education*, 31(2), 3–8.
- Galloway, R., Reynolds, B., & Williamson, J. (2020). Strengths-based teaching and learning approaches for children: Perceptions and practices. *Journal of Pedagogical Research*, 4(1), 31–45.
- Gül, S. O., & Vuran, S. (2015). Normal sınıflara devam eden özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşleri ve karşılaştıkları sorunlar. *Eğitim ve Bilim*, 40(180), 169–195. <https://doi.org/10.15390/EB.2015.4205>
- Gülay, H. (2009). Okul öncesi dönemde akran ilişkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 82–93.
- Gülsün, İ., Malinen, O.-P., Yada, A., & Savolainen, H. (2023). Exploring the role of teachers' attitudes towards inclusive education, their self-efficacy, and collective efficacy in behaviour management in teacher behaviour. *Teaching and Teacher Education*, 132, 104228. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2023.104228>
- Güngör Akıncı, B. A., & Fidan, E. (2023). A study on social studies teachers' self-efficacy towards inclusive education. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 8(22), 971–1014.
- Güngör, H., Ogelman, H. G., & Toklu, D. A. (2022). Okul öncesi öğretmenlerinin öğretmen yeterliliği ve mesleki doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 38–48. <https://doi.org/10.29065/usakead.1088972>
- Hay, D. F., Payne, A., & Chadwick, A. (2004). Peer relations in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(1), 84–108.
- Hestenes, L. L., & Carroll, D. E. (2000). The play interactions of young children with and without disabilities: Individual and environmental influences. *Early Childhood Research Quarterly*, 15(2), 229–246.
- Hughes, M. T., & Talley, C. (2025). Disabilities in children's literature: Is the representation accurate and authentic? *Journal of Early Childhood Literacy*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/14687984251333544>

- Kardeş, S., & Kozinoğlu, I. (2021). Interactions between refugee and local preschool children and prejudice or discriminatory behaviors: Teachers' observations. *Journal of Pedagogical Research*, 5(1), 114–125. <https://doi.org/10.33902/JPR.2021067282>
- Kart, A., & Kart, M. (2021). Academic and social effects of inclusion on students without disabilities: A review of the literature. *Education Sciences*, 11(1), 16. <https://doi.org/10.3390/educsci11010016>
- Konstantoni, K. (2012). Children's peer relationships and social identities: Exploring cases of young children's agency and complex interdependencies from the Minority World. *Children's Geographies*, 10(3), 337–346. <https://doi.org/10.1080/14733285.2012.693382>
- Krane, A., & Giunco, K. (2024). They're not too young: Anti-bias dialogue with early childhood students and families. *Language Arts*, 102(2), 114–118.
- Kuh, L. P., LeeKeenan, D., Given, H., & Beneke, M. R. (2016). Moving beyond anti-bias activities: Supporting the development of anti-bias practices. *Young Children*, 71(1), 58–65.
- Lee, S., Adair, J. K., Payne, K. A., & Barry, D. (2022). Revisioning fairness as social justice in early childhood education. *Early Childhood Education Journal*, 50, 1083–1095.
- Lemish, D. (2015). *Children and media: A global perspective*. Malden, MA: John Wiley & Sons.
- Lemish, D., & Kolucki, B. (2013). Media and early childhood development. In O. N. Saracho & B. Spodek (Eds.), *Handbook of early childhood development research and its impact on global policy* (pp. 329–347). Routledge.
- Love, H. R., & Beneke, M. R. (2021). Pursuing justice-driven inclusive education research: Disability critical race theory (DisCrit) in early childhood. *Topics in Early Childhood Special Education*, 41(1), 31–44.
- Morris, P., Matute-Chavarria, M., Brown, M. R., & Whittington, N. (2022). Addressing antiblackness in early childhood educator preparation: Implications for young Black children and their families. *Issues in Teacher Education*, 31(2), 72–93.
- National Association for the Education of Young Children (NAEYC). (2009). *Position statement: Developmentally appropriate practice in early childhood programs serving children from birth through age 8*. Retrieved from <https://www.naeyc.org/resources/position-statements/dap/contents>
- Nguyen, A. (2022). "Children have the fairest things to say": Young children's engagement with anti-bias picture books. *Early Childhood Education Journal*, 50, 743–759. <https://doi.org/10.1007/s10643-021-01186-1>
- Öztürk, H., Şahin, V., & Vuran, S. (2022). Özel gereksinimli bir çocukla ilk karşılaşma ve özel eğitim öğretmen adaylarının eğitimcilik deneyimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 23(3), 595–612. <https://doi.org/10.21565/oelegitimdergisi.865603>
- Öztürk, H., Şahin, V., Vuran, S., & Gürses, İ. (2024). Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin mesleki etik ikilemleri çözümleme biçimleri. *Eğitim ve Bilim*, 49(218), 105–132. <https://doi.org/10.15390/EB.2024.12584>
- Ritchie, J. (2020). A brief historical overview of curriculum in early childhood care and education. In T. S. Popkewitz, D. Tröhler, & D. Labaree (Eds.), *Handbook of historical studies in education: Debates, tensions, and directions* (pp. 517–534). Springer.
- Smith, S. L., Choueiti, M., Pieper, K., Yao, K., Case, A., & Choi, A. (2019). *Inequality in 1,200 popular films: Examining portrayals of gender, race/ethnicity, LGBTQ and disability from 2007 to 2018*. Los Angeles, CA: USC Annenberg Inclusion Initiative. Retrieved from <https://annenberg.usc.edu/research/aai>
- Song, S. Y. (2006). The role of protective peers and positive peer relationships in school bullying: How can peers help? (Unpublished doctoral dissertation). University of Nebraska, Lincoln, NE.
- Urbani, J. M., Collado, C., Manalo, A., & Gonzalez, N. (2022). Building the on-ramp to inclusion: Developing critical consciousness in future early childhood educators. *Issues in Teacher Education*, 31(2), 91–121.
- Wray, E., Sharma, U., & Subban, P. (2022). Factors influencing teacher self-efficacy for inclusive education: A systematic literature review. *Teaching and Teacher Education*, 117. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103828>

- Yüksel Aykanat, B. Y. (2025a). Ön yargılar bağlamında fark edilmeyen çocukların bilimsel araştırmalardaki yeri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 61(61), 354–360. <https://doi.org/10.15285/maruaebd.1545593>
- Yüksel Aykanat, B. Y. (2025b). *Okul öncesi öğretmenleri için özel gereksinimi olan çocuklara yönelik farkındalık geliştirmede ön yargı karşıtı hizmet içi eğitimin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eskişehir.